

Metaforaning unga yondosh hodisalar bilan ifodalanilishi, o‘xshatish san’ati bilan farqlari

Ro‘zmetova Shohida Ravshanbek qizi
Urganch Davlat Peadagogika Instituti
Filologiya va tarix fakulteti,
Xorijiy filologiya kafedrası
ingliz tili fani o‘qituvchisi
+99893-861-91-19

ruzmetova.shohida9119@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada tilshunoslikda eng ko‘p qo‘llaniladigan ko‘chirma turi hisoblangan metafora haqida so‘z yuritiladi, shuningdek metafora va o‘xshatish san’atining nafaqat badiiy adabiyot, she’riyatda balki tilshunoslikda ishlatilish holatlari va ular o‘rtasidagi farqlar aniq misollar bilan izohlangan. Bundan tashqari ularning o‘xshash va farqli jihatlari badiiy asarlardan olingan qisqa parchalar misolida tahlil qilingan.

Аннотация. В данной статье говорится о метафоре, которая считается наиболее распространенным видом цитирования в лингвистике, а также на конкретных примерах поясняются случаи употребления метафор и сравнений не только в художественной литературе и поэзии, но и в лингвистике, а также различия между ними. Кроме того, на примере коротких отрывков из художественных произведений анализируются их сходства и различия.

Abstract. This article talks about metaphor, which is considered the most widely used type of quotation in linguistics, and the cases of using metaphors and similes not only in fiction and poetry, but also in linguistics and the differences between them are explained with concrete examples. In addition, their similarities and differences are analyzed on the example of short excerpts from fiction books.

Kalit so‘zlar: tilshunoslik, til, metafora, o‘xshatish, an’ana, expressivlik, qisqargan o‘xshatish, o‘xshatish subyekti, o‘xshatish obyektı.

Ключевые слова: языкознание, язык, метафора, сравнение, традиция, выразительность, редуцированное сравнение, предмет сравнения, объект сравнения.

Key words: linguistics, language, metaphor, simile, tradition, expressiveness, reduced simile, subject of simile, object of simile.

Metafora - bu narsa yoki harakatni tushuntirish uchun boshqa obyekt yoki harakatning xususiyatlaridan foydalanadigan adabiy yoki ritorik figura. Ya'ni, u qo'lga kiritmoqchi bo'lgan g'oyani yaxshiroq tushuntirish uchun o'xshashlikdan foydalanadi.

Masalan: Sochingiz ertalab quyoshidir.

"Uning sochlari" u tushuntirmoqchi bo'lgan obyekt bo'ladi va "ular ertalab quyoshi" - bu sochlar juda sariq yoki oltin rangda bo'lganligi bilan ertalab chiqadigan quyosh nuriga o'xshatilmoqda."¹

Shunday qilib, metaforadan quyidagi tushunchalar olinadi:

- taqqoslash yordamida g'oyani tushuntirishga yordam berib o'xshash va farqli jihatlarini namoyon qiladi.

- metaforalarni so'zma-so'z qabul qilmaslik kerak (*sochlar quyosh bo'la olmaydi*), lekin ramziy ma'noda tushunsa ma'no yanayam oydinlashadi.

- Ular she'riyatda yoki adabiyotda ma'noni kuchaytirish va expressivlik uchun juda ko'p ishlatiladi. Bu shuni anglatadiki, u odatda asar yoki badiiy vositalarning ma'nodorligiga xizmat qilish va bezash uchun mo'ljallangandir. Masalan *Sen mening quyosh nurimsan*-bu ifodada oddiy ifoda bilan kimningdir kerak ekanligi yoki ko'ngligi yaqin insonligini ifodalashning soda yo'lini emas balki expressivlik ma'nosidan foydalanilgan va quyosh nuri butun yer yuzini yoritib insonlarning ko'ngliga quvonch olib kirganidek, kimgadir uning quyosh nuriga qiyoslanib ta'riflanishi o'zgacha metaforik birikmani yarata olgan va ta'sir kuchini yanada oshishiga xizmat ko'rsatgan.

Metafora va o'xshatish san'ati orasida asosan quyidagi farqlar sanab o'tiladi:

1. O'xshatishda so'zlar o'z ma'nosi bilan ishtirok etadi.
2. O'xshatishda ikki komponent - o'xshatiluvchi obyekt va o'xshovchi obraz qiyoslanadi. Metafora esa bir komponentli bo'ladi.
3. O'xshatishlarda kengayish imkoniyati ko'p, bir gap hatto abzas darajasida kengayishi mumkin. Metaforalar esa so'z yoki so'z birikmasidan iborat bo'ladi.

4. O'xshatishda maxsus ko'rsatkichlar bo'ladi: **-dek, -day, -simon, -larcha, kabi, singari**, ko'rsatkichlar bo'ladi. Buni quyidagi misoldan ham ko'rish mumkin:

¹ <https://uz.warbletoncouncil.org/metafora-ejemplo-3279>

Nozim tulkiday ayyor odam. O‘xshatish konstruktsiya, Bunda Nozim -o‘xshatish subyekti, tulki- o‘xshatish obyekt, ayyor - o‘xshatish asosi, -day - o‘xshatishning shakliy ko‘rsatkichi. Bu to‘liq o‘xshatish. Nozim - tulki. Bu qisqargan o‘xshatish, chunki gapda o‘xshatish asosi (qaysi xususiyati o‘xshashligi) va ko‘rsatkichi ifodalanmagan. Voy, tulki-yey... (Nozimga nisbatan ishlatilmoqda) Bu Metafora hisoblanadi. Chunki, Nozimning ayyorligi obrazli tarzda ifodalanyapti, butunlay qayta nomlanayapti. "Otabek bu cho‘ltoq supurgini tanidi va uning istehzolarini payqadi" (A. Qodiriy). Polyak olimi Ya. Kasyan ham yuqoridagi fikrni rivojlantirishga harakat qiladi. Agar kelib chiqishini tekshiradigan bo‘lsak, shaksiz, aniqlash mumkin bo‘ladiki, u yoki bu metafora u yoki bu o‘xshatishdan rivojlangan bo‘ladi. Biroq shunday asosda xuddi qarama - qarshi xulosa ham chiqarish mumkin -ko‘plab o‘xshatishlar metaforadan kelib chiqqan. Shuning uchun ayrim olimlar metafora va o‘xshatish orasidagi farqqa alohida e‘tibor berganlar. Masalan, Veselovskiy, Ch. Kukin, M. Shteynlar fikricha, o‘xshatishda o‘xshatilayotgan narsalar ajratib tasavvur qilinsa, metaforada ular bir butundek tushuniladi. A. Vejbitskaya fikricha, metafora mohiyatan inkorni nazarda tutadi ko‘zlar- olov, insonlar-vaxshiy sherlar deyilganda, hech kim haqiqatan ham ko‘zni olov, odamni sher deb o‘ylamaydi, bunday fikrni rad etadi, inkor qiladi. O‘xshatishda esa o‘xshashlik o‘z mavqeyini saqlab qoladi. Metafora va o‘xshatish orasidagi munosabatga qarash ikki xil:

1. Metafora - qisqargan o‘xshatish, ya‘ni ular orasida farq tashqi shakllanishidadir.

2. Metafora va o‘xshatish o‘zaro mazmuniy (ichki) shakllanuv jihatidan farq qiladi.

Umuman, metaforaga berilgan ta‘riflarda uni yondash hodisalar bilan qo‘shib yuborilgan holatlar ko‘p uchraydi. Masalan, E. Kassirer metaforaga quyidagicha ta‘rif beradi: "Metafora bir tasavvur nomini unga mutanosib qandaydir belgiga ega bo‘lgan yoki u bilan qandaydir bilvosita "analogiya"larni nazarda tutuvchi boshqa sohaboshqa tasavvurga ko‘chirish deb tasavvur qilish mumkin". Ta‘rifdan ma‘lumki, Kassirer metafora asosida o‘xshashliknigina ko‘rmaydi, balki umuman har qanday "analogiya"larni nazarda tutadi. Natijada metafora metafora tushunchasi ostiga metonimiya va sinekdoxa ham kiritiladi. Chunki nomi ko‘chayotgan va nomni qabul qilayotgan predmetlararo belgining tabiati izohlanmaydi: (o‘xshashlikmi, bog‘liqlikmi, butun qismlilikmi...) shuning uchun nom ko‘chishning bir necha xil

belgiga asoslanganligi bilan farqlanuvchi turlari chatishib ketgan. XX asrga kelib, ayniqsa, keyingi paytlarda kognitiv tilshunoslikning shakllanishi bilan metaforaga qarash butunlay o'zgardi, uning ko'lami kengaydi. Agar an'anaviy tushunishda "metafora" termini ostida bir so'zning boshqasi bilan almashtirilishi nazarda tutilgan bo'lsa, bugun aksariyat tadqiqotchilar metafora tom ma'noda fundamental bilish faolyatining namoyon bo'lishi ekanligini e'tirof etadilar. Ko'rinib turganiday, metafora ko'p qirrali va benohoya murakkab hodisa bo'lganligi uchun ham uning talqinlarida farqli jihatlar ancha- muncha.

References:

1. Maruzo J. Dictionary of linguistic terms. - M.: URSS, 2004.
2. M. Mirzayev, S. Usmanov, I. Rasulov. Uzbek language. -T.: Teacher, 1970.
3. Mirtojiev M. Polysemy in the Uzbek language. - T.: Science. 2010.
4. Mirtojiev M. Semasiology of the Uzbek language. - Tashkent: Classic word. 2010.
5. Revised, updated 3rd edition. - T.: Ilm Ziya, 2010. - 223 p.
6. <https://uz.warbletoncouncil.org/metafora-ejemplos-3279>

Research Science and Innovation House